

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Крохмальний Я.

Науковий керівник – проф. Павлишин Л. Г.

СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ КОСМОПОЛІТИЗМУ ЯК ІДЕОЛОГІЇ МАЙБУТНЬОГО

Перехід у інформаційну еру ознаменувався всеохоплюючими глобалізаційними процесами, яким значною мірою посприяв кінець «Холодної війни» та виникнення Європейського Союзу. Досягнення у міжнародній політиці національних держав, активізація міжкультурних та міжнародних зв'язків, доступність інформації, ріст якості освіти, оформлення і зміцнення транснаціональних корпорацій та об'єднань і ще безліч інших факторів дали значний поштовх глобалізаційним процесам, які поступово оформлювали реалії світу нового тисячоліття. Усі ці фактори також вплинули і на сприйняття кордонів між державами. Відтепер вони стали більш «розмитими». Межі, характерні попередньому століттю, перестали бути непроникними. В силу цих тенденцій до об'єднання філософи, соціологи та політологи новітнього часу знову звернули свою увагу на одну з найдавніших ідеологій – ідеологію космополітизму, яка органічно вписується в пануючі бачення та уявлення про майбутній світовий лад.

Ідеї щодо принципів космополітичного ладу розробляли Т. Масарик, У. Бек, І. Антонович, І Валлерстайн, М. Нуссбаум, Х. Патнем та інші.

Мета статті – розкриття сучасного концептуального бачення космополітичного устрою суспільства майбутнього.

Актуальність дослідження полягає у спробі висвітлення та систематизації підходів, поглядів та думок сучасних дослідників щодо перспектив оформлення ідеології космополітизму в контексті реалій сучасного світу.

Теперішнє бачення космополітичного устрою багато в чому ґрунтується на ідеях Томаша Масарика, які найчіткіше оформились у принципах об'єднання Європейських країн у федеративне утворення – Сполучених штатів Європи. Він вбачав у міждержавному та міжнародному об'єднанні безперервний історичний процес. Масарик зазначав, що розвиток людства є розвитком взаємності, культурного, мовного та популяційного синкретизму. В зв'язку з цим він виділив три рівні цього процесу: міжплеменний, міждержавний та рівень виникнення світових держав [1, с. 264–267].

Плюсом у об'єднанні націй Масарик вбачав вплив малих націй на розвиток людства. Як аргумент він приводить приклад симбіозу давніх греків та євреїв, який багато у чому визначив обриси європейської культури та напрям її подальшого розвитку. Об'єднання людства, згідно поглядів Масарика, повинно було розпочатись із об'єднання Європи. Сам процес має проходити поволі, без значних потрясіннь, із дотриманням свободи малих держав з метою недопущення використання слабших націй сильнішими. На поступовому характері об'єднання політик також наголошує у статті «Слов'яни після війни». У ній він вкотре озвучив свою думку про те, що об'єднання Європи буде доповнене і розширене об'єднанням усього людства [5, с. 298]. Але варто зазначити, що Масарик трактуючи ідею космополітичного устрою світу не виключав важливості збереження культурної самобутності народів. Він стверджував, що принцип пізнання власного народу через пізнання інших сприятиме об'єднанчому процесу та культурному збагаченню людства. Культурний універсалізм не повинен виключати любов до свого народу. Ця теза й на сьогодні є одним з ключових завдань в країнах Європи [3, с. 265-267].

Ідея космополітизації активно відстоюється Лондонською школою економіки, яка сформувалась у європейській соціології на чолі з Ульріхом Беком. Нею ведуться розробки та пошуки нових глобальних владних структур, які б відповідали реаліям сучасного світу, та були б здатні запобігти економічним колапсам та соціальним потрясінням. Ними власне називаються позитивні тенденції у шляху до космополітичного устрою. Сюди відносять «прозорість» національних кордонів, яка проявилась у всюдисущому послабленню обмеження пересування, а у випадку ЄС й взагалі зняттю будь яких обмежень в межах союзу. Саме за останні десятиліття вирішення проблеми соціальної нерівності та бідності стало турботою великих міжнародних організацій [4, с. 12]. Світ переживає період формування глобального політичного простору, який характеризують як постнаціональний. Структури реального контролю над процесами виготовлення та розподілу переходять із рук національних центрів влади в руки наднаціонального сегменту менеджменту, суб'єктами якого виступають транснаціональні корпорації [4, с. 12].

Іван Антонович у своїй статті «Космополітизм як тенденція соціально-політичної парадигми європейського суспільного процесу» відстоює думку про те, що глобалізація активно виражається й у сфері глобальних фінансових, економічних та телекомунікаційних процесів, в зв'язку із чим реалії сьогодення демонструють те, що загроза не інвестувати капітал в певну країну, чи галузь промисловості за своїми наслідками може бути куди небезпечніше загрози військового вторгнення [4, с. 12].

В кінцевому результаті це виливається в неспроможність національних держав контролювати і спрямовувати глобальні процеси в своїх інтересах підштовхує багатьох дослідників на шлях пошуку нових глобальних космополітичних структур політичної влади, котрі були б спроможні компенсувати виявлену неадекватність національних держав та створила б глобальне політичне поле, функціонування якого було б співставне з виробничо-економічними, фінансовими та інформаційними взаємозалежностями сучасного світу. Як один з проявів такого процесу автор називає високу частоту появи неформальних структур політичного впливу, таких як Більдербергський клуб та Трестороння комісія, котрі, не дивлячись на неспроможність віддавати накази одобрювані усім світом, володіють потужними важелями прихованого впливу на світові процеси [4, с. 12].

Ще одним аргументом на користь космополітизму Антонович називає настання сприятливого часу та умов для початку його повноцінного оформлення:

«Якщо термін «космополітизм» Європа отримала у спадок від стародавньої Греції, то реальна соціально-економічна можливість реалізації ідеї настала понад двох тисяч років потому після її виникнення» [4, с. 13].

Причиною неспроможності реалізувати такий сценарій сильними державами минулого автором називається відсутність єдиної матеріально-економічної системи та соціальних координат, котрі забезпечили співпрацю між народами однаково вигідною для усіх, не дивлячись на різницю в розвитку та географічну віддаленість. Антонович називає процес глобалізації чільним, оскільки завдяки ній було створено єдиний виробничо-економічний та фінансово-торговий простір. Ці фактори створюють необхідність формування єдиної політичної філософії, стратегії дій, систем мислення та ціннісних орієнтацій, котрі були б адекватними по відношенню до транснаціональної структурної динаміки, котра утворює сучасний світ, виводячи його основні життєві показники за межі національних відмінностей та утворюючи єдину загальнолюдську культуру та образ життя. В такому випадку національна самосвідомість та ідентичність стають другорядними факторами. Антонович також зазначає, що сучасними європейськими дослідниками озвучується думка про те, що усе відбувається в контексті космополітизму, який ліквідує різницю між «ми» та «вони» і створює спільні матеріальні та ціннісно-культурні простори для усіх жителів Землі. Як наслідок – люди здобудуть подвійний вимір існування.

«Кожна людина є громадянином загальноцивілізаційного космосу, громадянином світу і громадянином полісу – міста або нації» [4, с. 13].

Зразком такого подвійного виміру У. Бек приводить сучасні США, де на національному рівні цілком природно вважається усвідомлювати себе американцем, але зберігати свою (африканську, ірландську, іспанську і т.д.) ідентичність.

«Спочатку ідея подвійної батьківщини (dual homeland) стає реальністю для всіх людей Землі незалежно від їх національних ознак і соціальних можливостей, а потім відмінності один від одного фіксуються виключно на основі ідеї рівності» [6, с.39].

У. Бек у своїй аргументації космополітизму також називає й основну силу, яка «зганятиме» людство в єдине ціле. Цією силою виступає спільний стан ризику. Всезагальне відчуття ризику не знає кордонів, і чим більше ЗМІ розповсюджують відчуття загроз, тим більш загальним стане сприйняття цього ризику. Робити акцент не на ідеї всезагальної любові, а всезагальному усвідомленні глобальних наслідків у суспільстві ризику. Уявлення про ризики планетарного масштабу створюють єдину сферу відповідальності та діяльності, яка на відміну від національної сфери спроможна скласти основу політичної взаємодії між незнайомцями. Виникає ситуація, за якої прийняті визначення загроз ведуть до формування глобальних норм, угод та спільних дій [2, с. 33].

Висновки. Можна стверджувати, що наразі космополітична ідеологія перебуває на початковій стадії свого активного розвитку та оформлення. Ознакою цього є поява першої праці із ґрунтовним викладом теорії сучасного космополітизму Ульріха Бека «Космополітичний світогляд», котра стала основою подальшого розвитку ідей космополітизму рядом інших дослідників. Проте ця ідеологія все ще не є достатньою мірою оформленою для того щоб запропонувати людству своє бачення напрямку його подальшого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чапек К. Бесіди з Томашем Масариком / Карел Чапек; пер. з чеськ. Л.Кіцила; післясл. М.Нагорняка. Львів, 2010.
2. Іноземцев В. - Бек У. Космополітичний світогляд, 2008.
3. ISSN 0203-9494. Проблеми слов'янознавства. 2013. Випуск 62. С. 47–57
4. Антонович Іван Іванович «Космополітизм як тенденція соціально-політичної парадигми європейського суспільного процесу» // Пространство и Время. 2013. №2 (12).
5. Cesta demokracie II: Projevy – články – rozhovory 1921–1923, Editor: Vojtěch Fejlek a Richard Vašek, Vydal: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., a Ústav T. G. Masaryka, o. p. s., 2007, 4. vydání, v této podobě 1. vydání, 572 stran.
6. Beck U, Grande E. Cosmopolitan Europe. Policy Press, 2008. P. 50.